



JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	25.08.2019
Received / Makale Geliş	14.06.2019	Published / Yayınlanma	25.08.2019

AZERBAYCAN MUHACERET ŞAİRLERİNDEN KERİM YAYCILI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A STUDY ON KERİM YAYCILI, ONE OF AZERBAIJANI IMMIGRATION POETS

Öğr. Gör. Dr. Ümit AKIN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, Muğla/ TÜRKİYE, ORCID:
0000- 0003-1669-5399 umitakin@mu.edu.tr

ÖZET

1917 Şubat İhtilaliyle Çarlık rejiminden kurtulan Azerbaycan, Ekim devrimiyle önce Prens Lvov daha sonra Kerenski hükümetlerini deviren Bolşevik Rusya'nın tahakkümü altına girmiş oldu. Devrimin ilk zamanlarında Çarlık taraftarları ile Sovyet taraftarları arasında iç savaş devam etmiş, yaşanan siyasî, ekonomik problemler Bolşevikleri, Çar'a karşı olan Müslümanlara birtakım vaatler vermeye mecbur bırakmıştı. Bu vaatlerde hürriyet, Müslümanlara kendi kimliklerini vermek, dinlerini serbestçe yaşamalarına imkân tanımak, kısaca siyasî, içtimaî birtakım haklar yer almaktaydı. Müslümanlar da Bolşeviklerin idareyi ele geçirmesi için mücadelelerini onların safında yürütmeye başladı. 24 Ekim'i 25'ine bağlayan gece yüzlerce yıllık Çarlık rejimi tamamen yıkılmış; hâkimiyeti Bolşevik idaresi ele geçirmişti. Çar'a karşı yeni hükümetin yanında yer alan Azerbaycan Türkleri, 28 Mayıs 1918'de Mehmet Emin Resulzade öncülüğünde Azerbaycan Halk Cumhuriyetini kurmuşlardır. Ancak çok geçmeden daha sert ve acımasız şekilde kendini gösteren Bolşevikler, verdikleri sözden dönerek bağımsızlık isteyen milletlere karşı cephe almışlardır. 27 Nisan 1920'de Sovyet idarenin kontrolündeki kızıl ordu Azerbaycan Halk Cumhuriyeti devletine son vermiş, böylece Azerbaycan'ı Sovyet hâkimiyetini tanımak zorunda bırakmıştı. Halka uygulanan baskı, matbuattaki sansür, fikirlerin açıkça dile getirilememesi gibi nedenler Azerbaycanlı aydınların bazılarını Azerbaycan dışında faaliyetlere yöneltmiş; dergiler, gazeteler, kitaplar, içtimaî teşkilatlar yoluyla haklı mücadelelerini dünyaya duyurmaya çağırmıştır. Bu mücadele şüphesiz en çok Türkiye'den sürdürülür. Mehmet Emin Resulzade, Ali Bey Hüseyinzade, Ahmet Ağaoğlu, Mirza Memmed Bala, Elmas Yıldırım, Emin Abid (Gültekin) gibi daha birçok isim gerek makaleleriyle gerekse şiirleriyle çılgınlıklarını haykırmışlardır. Ömrü ve yaratıcılık yolu muhacerette geçen isimlerden biri de Kerim Yayıcı'dır. Kerim Yayıcı, şiirlerinde Sovyet siyasî rejimin halkın başına getirdiği felaketleri işlemiş; gurbet, vatan hasreti ve istiklal temalarına da yer vermiştir. Azerbaycan muhaceret şairleri arasında büyük önem arz eden Kerim Yayıcı'yla ilgili ülkemizde birkaç kısa çalışmanın olması bizi bu çalışmayı yapmaya yöneltmiştir. Çalışmamız Kerim Yayıcı'nın hayatı, şiirleri, hikâyesi ve bibliyografyası üzerine incelemeyi esas almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, muhaceret, Kerim Yayıcı, şiir, hikâye

ABSTRACT

With the revolution of February 1917, Azerbaijan was liberated from the tsarist regime and came under the domination of Bolshevik Russia, which overthrew the governments of Prince Lvov and Kerensky. In the early times of the Revolution, Civil War, continued between tsarist supporters and Soviet supporters, and the political and economic problems forced the Bolsheviks to make some promises to the Muslims against the Tsar. These promises included freedom, giving Muslims their own identity, allowing them to live their religion freely, and in short, some political and social rights. Muslims also began to carry out their struggle for the Bolsheviks to take over the administration. The night connecting October 24 to 25, the hundreds of years old Tsarist regime was completely destroyed; the Bolshevik rule took over. On 28 May 1918, the Azerbaijani Turks, who supported the new government against the Tsar, founded the People's Republic of Azerbaijan under the leadership of Mehmet Emin Resulzade. But before long the Bolsheviks, who had shown themselves more harshly and cruelly, turned against the nations that wanted independence by renegeing on their promises. On April 27, 1920, the Red Army under the control of the Soviet administration put an end to the state of the people's Republic of Azerbaijan, thus forcing Azerbaijan to recognize Soviet domination. Reasons such as oppression of the people, censorship in the printing press and the inability to express ideas clearly led some of the Azerbaijani intellectuals to engage in activities outside Azerbaijan; magazines, newspapers, books, internal organizations and the right to announce their struggle to the world. This struggle was continued mostly from Turkey without a doubt. Many names such as Mehmet Emin Resulzade, Ali Bey Hüseyinzade, Ahmet Ağaoğlu, Mirza Memmed Bala, Elmas Yıldırım, Emin Abid (Gültekin) screamed loudly their articles and poems. One of the names mentioned in immigration is Kerim Yayıcı whose life and creativity focused on immigration. Kerim Yayıcı, in his poems, committed the catastrophes of the

Soviet political regime for the general public; He also included themes of homeland, homesickness and independence. The fact that there are a few short studies on Kerim Yayıcı, which is of great importance among Azerbaijani immigration poets, has led us to this study. Our work is based on the study of The Life, Poems, story and bibliography of Kerim Yayıcı.

Keywords: Azerbaijan, immigration, Kerim Yayıcı, poetry, story

1. GİRİŞ

Azerbaycan Muhaceret edebiyatı kavramı, 20. yüzyıl siyasî muhaceretinin doğurduğu ve formalastırdığı edebî, siyasî ve estetik zihniyeti temsil eder. Çünkü önceki dönemlerden farklı olarak Azerbaycan muhacereti ismi, esas itibarıyla 1905'te yaşanan Rus İhtilali, 1917 Rus Devriminin getirdiği iç savaş, rejim değişikliği ve Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin yıkılması gibi siyasî nedenlerden dolayı dünyanın birçok ülkesine dağılmış edebî şahsiyetlerin yaratıcılık rollerini nazarda tutar. Vagif Sultanlı, *Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı* kitabında Muhaceret edebiyatını dört önemli aşamada tasnif eder:

- 1) 1909-1920'li yıllar, (Çar Rusyasındaki Stolipin irticasından Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin sona ermesine kadar olan dönem.)
- 2) 1920-1941, (Cumhuriyetin sona ermesinden II. Dünya Savaşı'na kadarki dönem)
- 3) 1941-1991, (II. Dünya Savaşı'ndan Azerbaycan'ın bağımsızlığına kadarki dönem)
- 4) 1991 yılından sonraki Azerbaycan'ın bağımsızlık dönemi (Sultanlı, 2007: 32).

Muhaceretin daha büyük ve kitlesel karakter taşıyan ikinci döneminde yani Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Sovyet ordusunca yıkılmasından sonra Azerbaycan'ın siyasetçilerinin yanı sıra onlarca vatansever aydın, âlim, yazar, ülkeyi terk etmeye mecbur olmuştur. Bunlar arasında Mehmet Emin Resulzade, Mirza Bala, Elmas Yıldırım, Abdülvahap Yurtsever, Yusuf Vezir Çemenzemini, Kerim Oder, Ahmet Caferoğlu, Abbaskulu Kazımzade, Mehmetali Resuloğlu, Hüseyin Baykara, Mehmet Sadık Aran, Alimerdan Topçubaşı, Ceyhun Hacıbeyli, Ümmülbanu gibi büyük şahsiyetler vardır (Sultanlı, 35).

Azerbaycan Muhaceret edebiyatının ortaya çıkması 1922'den itibaren matbuat alanındaki faaliyetlerle gerçekleşir. 1922-1931 yıllarında İstanbul'da yayımlanan *Yeni Kafkasya*, *Azeri Türk*, *Odlu Yurt* dergileri ve *Bildiriş* gazetesi Azerbaycan muhaceretinin edebî, siyasî, içtimaî tenkitlerini dile getirmiştir. Birtakım siyasî nedenlerden dolayı Türkiye'den ayrılmak zorunda kalan bazı aydınlar, 1932-1934 yılları arasında Berlin'de *İstiklal* gazetesinde; 1934-1939 yıllarında da yayımladıkları *Kurtuluş* dergisinde edebî ve nazari yazılarını devam ettirmişlerdir. Edebî hayatı daha çok muhaceretin üçüncü dönemine denk gelen Kerim Yayıcı, kendinden önceki Azerbaycan muhaceret aydınlarını örnek alarak bazılarıyla görüşme imkânı elde etmiş, aynı gazete-dergilere şiirler ve yazılar yazmışlardır. Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı'nın manevi hazinesine şiirle dâhil olan Kerim Yayıcı; Elmas Yıldırım, Gültekin, Alazan Baycan, Hamit Dönmez, Senan, Teymur Ateşli, Araz Elmas ve diğer vatansever şairler gibi gayretlerini Sovyet işgali altındaki Azerbaycan'ın hürriyete kavuşması için sürdürmüşlerdir.

Muhaceret şiirinin asıl mevzusu "vatan" ve "millî istiklâl"dir. Yayıcı'nın şiirlerinde bu iki kavramı çok görmekteyiz. Bütün ömrünü Türkiye'de geçiren şair, gurbetin hazin yükünü üzerinde bir ömür hissetmişse de Azerbaycan'ın bağımsızlığı uğruna doğruyu söylemekten kaçmamış, mücadelesini "kırık sazdan dökülen nağmelerle-şiirle" sürdürmüştür.

2. KERİM YAYICILI'NIN HAYATI

Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin kurucusu Mehmet Emin Resulzade, Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı isimli kitabında Kerim Yayıcı'yla ilgili "*Anadolu İstiklal Harbi esnasında Şark Kumandanlığı tarafından himaye olunan Azerbaycanlı yetim çocuklar arasından yetişmiş genç bir şair*" olarak bahseder ve çocukluk döneminde yaşadığı faciaların onu içli bir hasret ve ıstırap şairi yaptığını belirtir (Resulzade, 1984: 38).

1913'te Iğdır'da doğan Kerim Yayıcı, Alhanoğullarından merhum Hacı Abdullah Efendi'nin oğludur. Çocukluğu Birinci Dünya Savaşı'nın ıstırap ve faciası içinde geçer. Daha çocuk yaşta şahit olduğu olaylar hayatında derin bir iz bırakmış olmalı ki onda unutulmaz bir kin ve nefret oluşturur. Yayıcı'nın ailesiyle ilgili yaptığımız araştırmalarda herhangi bir bilgiye rastlamadık. Ancak Resulzade'nin yukarıda belirttiği bilgiye göre ailesini küçük yaşta kaybederek yetim kalması yüzünden Şark Kumandanlığınca himaye edildiği çıkarımını tarafımıza yaptırmaktadır. Çocukluk döneminde gördüğü süngülenen çocuk

ve erkekler, lekenen masum kız ve kadınlar, yakılan, yıkılan köyler; onun subay olarak vatana hizmet aşkını körüklemiş, girdiği askerî ortaokul ve lisede önemli başarı göstererek iyi bir talebe olmasını sağlamıştır (Yaycı, 1962: 82).

On sekiz yaşında Türk ordusunda görev alan Yaycı, 1931’de ciğerlerinden rahatsızlanarak çürüğe çıkarılmış, 1934’e kadar hava değişikliği istirahati sırasında Karaköse, Karakoyunlu ve Erzurum ilkokullarında öğretmenlik yapmıştır. 1934’te Erzurum Lisesi Edebiyat bölümünden mezun olan Yaycı, aynı yıl yedek subaylık hizmetine çağrılmış, 1937’ye kadar görev yapmış; terhisinin ardından Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girmeye hak kazanmıştır. 1940’ta İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması nedeniyle silahlı altına alınması kendisince büyük bir sevinç ve heyecanla karşılanmışsa da iki sene süren ağır görevi hastalığının nüksetmesine neden olmuş; bu yüzden tekrar terhis edilmiştir. Daha sonra yarım bıraktığı okula hastalığı yüzünden devam edememiş, kendi gayreti ve azmiyle bu eksikliği telafi etmeye çalışmıştır (Yaycı, 83).

Yaycı’nın ilk şiirleri 1934’ten beri Berlin’de neşredilen *Kurtuluş*¹ dergisinde yayımlanmaya başlar. Bu derginin başında Mehmet Emin Resulzade vardır. İkilinin buradaki edebî münasebetleri birbirlerini yakından tanımalarına vesile olur. O dönemde bu derginin yazarları ve şairleri arasında Mirza Bala, Mir Yakup, Abdülvahap Yurtsever, Ali Azertekin, Hilâl Münşi ve Elmas Yıldırım gibi milliyetçi isimler yer almaktaydı.

Kerim Yaycı şiirlerin birçoğunu Azerbaycan’ın istiklal ve hürriyeti uğruna mücadele eden Azerbaycan Kültür Derneği’nin yayın organı *Azerbaycan* dergisinde yayımlamıştır. 1 Şubat 1949’da Mehmet Emin Resulzade öncülüğünde Ankara’da kurulan Azerbaycan Kültür Derneği² Azerbaycan’ın tam bağımsızlığını kendine şiar edinmiştir. Aslında Sovyet idaresindeki tüm Türklerin bir çılgılığı olarak Türklük ve Türk dünyasının sesi olmayı amaçlamıştır. Derneğin kurulması çalışmalarında yer alan Kerim Yaycı, bir süre sonra derneğin yönetim kurulunda bulunmuş (Attar ve Şimşir, 2013: 251) daha sonra derneğin ikinci başkanı olmuştur (Yaycı, 84).

Azerbaycan dergisinin 1954’te neşrolan 28 ve 29. sayılarından öğrendiğimiz bilgiye göre Kerim Yaycı, rahatsızlığı nedeniyle Amerika’ya gitmiştir. “Kıymetli Şair Kerim Yaycı Amerika’ya Gitti” başlığıyla kısa malumat içeren bu haberin dikkat çeken tarafı TBMM Başkanı Refik Koraltan’ın ve Başbakan Adnan Menderes’in Kerim Yaycı’nın akıbetini merak etmesidir. Derginin sonraki 30 ve 31. sayılarında Kadıköy Türk Ocağı Başkanı Arın Engin, Yaycı’nın hastalığı ile ilgili şifa dileyerek ondan büyük Türkçü olarak bahseder. 1955’te Kerim Yaycı bu sefer hastalığı için Almanya’nın Frankfurt şehrinde tedavi görmekte ve dergi heyetine gönderdiği yeni yıl kutlama mektubunda Türklüğe ve Azerbaycan’a duyduğu aşkı şöyle dile getirmektedir:

“...Newyork’ta tedavi olduğum müddet arzında orada yaşayan ve Amerika muhitinde dürüst karakterleri, medeni yaşayışı ve kültürleri ile seçkin ve sevilen kardeşlerimiz çok samimi ilgi gösterdiler, ziyaret ettiler. Onları gördüğüm zaman neler hissettiğimi, neler öğrendiğimi izah etmem mümkün değil. Ancak şunu öğrendim ki bir yığın külin içinde bir elmas, bir altın nasıl parlaklığını gösterirse büyük kitleler içinde de bir Azerî, Türklüğünü koruyup özünü ve hissini yitirmez. Bu nasıl mümkün olabilir, bu mefkûre ateşi büyük ülkelerin yalnızlık ve yabancılığı içinde nasıl sönmeden devam edebilir? Bunu izah etmeye bir sayfa kifayet gelmez. Ancak şuna inanırım ki Azerbaycan aşkı hiçbir güzelin aşkına

¹ *Kurtuluş dergisi* 1934 sonbaharından 1939’a kadar 54 sayı çıkmış, Azerbaycan Milli Kurtuluş Hareketinin yayın organı olarak Berlin’de yayımlanmıştır. Derginin ilk sayısının kapağında “İnsanlara Hürriyet, Milletlere İstiklal” klişesi kullanılmış; ayrıca her sayısında “Azerbaycan Milli Kurtuluş Hareketi’nin Organi” ifadesi de yer almıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Soystüren, A. Haydar, Yıldız, N. (2017). “Sovyet Karşıtlığı İle Alman Sempatisi Arasında Azerbaycan Milliyetçiliğinin Bir Temsilcisi Olarak Kurtuluş Dergisi (1934-1939)”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 63, s. 369-389.

² 1 Şubat 1949 tarihinde Mehmet Altunbay, Dr. Hamit Ataman ve Aziz Alpaut tarafından kurulan derneğin nizamnamesinde kuruluş amaçları şöyle sıralanmaktadır:

Azerbaycan’ı, onun tarihini, kültürünü derlemek, işlemek ve yaymak, kitap, dergi ve gazete olarak yayın yapmak ve kültürel toplantılar tertip etmek. Muhtaç Azerilere maddi ve manevi yardımda bulunmak (AKD, 1949: 1). Derneğin tüzüğünde amaçlar daha detaylı bir şekilde ifade edilmiştir: “Azerbaycan’ı tanıtmak, O’nun tarihini, ekonomisini kültürünü, sanatını derlemek, işlemek, yaymak, milli ve tarihi günleri kutlamak. Kitap, dergi, broşür ve gazete olmak üzere her türlü yayın yapmak, konferanslar, seminerler, kültürel toplantılar düzenlemek, sergiler açmak. Muhtaç durumda bulunan yurttaşlarımıza imkân nispetinde maddi ve manevi yardımlarda bulunmak; spor, tiyatro, opera, folklor, müzik, kadın, basın ve gençlik kolları kurmak, folklor ekipleri yetiştirmek, kır ve turistik geziler düzenlemek, öğrenci yurtları açmak (AKD, 1990: 3). Daha fazla bilgi için bkz. TURAN, R. (2016). Türkiye’de Bir Azerbaycanşinaslık Ocağı: Azerbaycan Kültür Derneği. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(3), 1182-1203.

benzemiyor. Bir kere gönülde yer ettiyse onu hiçbir şey silemiyor! Ne Amerikalılar, ne veryüzü, ne de gökyüzü!” (Yaycı, 1955: 36)

Azerbaycan Kültür Derneği Başkanı Resul Ünsal da Yaycı'nın bu mektubuna derginin bir sonraki sayısında cevap verir. Tüm bu yazılanlar Kerim Yaycı'nın muhacir Azerbaycanlı aydınlar arasında büyük saygı gördüğünü bize göstermektedir.

Kerim Yaycı'nın 1966'da sahibi olduğu ve aynı zamanda müdürlüğünü yaptığı *Türk Birliği* dergisi, araştırmacıların gözünden kaçmıştır. Dergi milliyetçi bir dergidir. 1966 Nisanı'nda yayın hayatına başlayan dergi, 1970 Aralık ayına kadar toplam 47 sayı çıkmıştır. Yazarları arasında Kerim Yaycı, İldeniz Kurtalan, M. Hakkı Türkekul, Cengiz Göygöl, Süleyman Tekiner, Ahmet Caferoğlu, İsa Yusuf Alptekin, Mehmed Sadık Aran, Ali Azartekin, Selahattin Kılınç, Aziz Alpaut, Mehmet Ali Resulzade gibi birçok isim vardır. Derginin klişesi “*Türklük için çalışır, aylık milliyetçi, kültür ve sanat dergisidir*” şeklindedir (Yakublu, 2009: 94). Derginin Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin kuruluşu olan 28 Mayıs ve yıkılışı olan 27 Nisan tarihleri Azerbaycan'la ilgili özel yazıları içermektedir. Dergide yer alan makaleler genel anlamda Sovyet Rusya esareti altındaki Türklerin millî istiklaline kavuşması hakkındadır. Ayrıca derginin ismiyle müsemma olan makaleler Türklüğü bir bütün görererek Türk Birliğini hedefler. Özellikle Mehmet Emin Resulzade'nin ve Mirza Bala'nın önceden yayımlanan makaleleri dergide tekrar yayımlanır.

Yaşamı boyunca Azerbaycan'ın ve esir Türklerin bağımsızlığını arzulayan Yaycı, 13 Temmuz 1979'da vefat etmiştir. Ölümünden önce kaleme aldığı “Gurbette” şiirinde vatanından ayrı kalmayı zaten her an ölmek olarak nitelendirir:

Ben şu fani dünyada her an ölüp dirildim,

Senden uzakta ölmek mümkün olmuyor bana,

Tanrının huzurunda son arzumla eğildim:

Ruhum kanatlanarak uçsun Azerbaycan'a (Yaycı, 1962: 47).

Azerbaycan dergisinin 231. sayısında Yaycı'nın ölümüyle ilgili yazılar kaleme alınmıştır.

3. KERİM YAYCILI'NIN ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Kerim Yaycı'nın ülkemizde 1962'de Doğu Matbaası tarafından basılan “Anadolu, Kafkas, Azerbaycan'a Armağan” isimli şiir kitabı vardır. Şairin hayattayken çıkan bu şiir kitabına bir başka Azerbaycan Muhaceret aydını Abdülvahap Yurtsever tarafından kısa bir ön söz eklenmiştir. Bu ön sözde Yurtsever, Yaycı'nın şiir anlayışını açıklamaya çalışır:

“Yaycı'nın yaratıcılığına belli ve açık bir fikir sistemi hâkimdir. Bu fikir sistemi Türklük ülküsüne ve istiklal hedefine dayanmaktadır. Onun şiirlerinde hüznün sürurla, şikâyet gururla güzel bir şekilde bağdaşmaktadır. Onun hüznü Ahmet Cevat'ın şiirlerinde gördüğümüz o derin hüznü çok benzemektedir. Bu hüznün Azerbaycan'ın iki yıllık şanlı istiklal hayatından sonra tekrar esaret boyunduruğu altına düşmesinden ileri gelir. Fakat bu yeis değildir... Yaycı'nın gururu Türklükten doğmaktadır. O Türk'ün esir kalamayacağını ve soydaşları tarafından esir bırakılmayacağını biliyor ve buna bütün inancıyla güveniyor... Yaycı'nın şiirinde sunilikten, gösterişten, laf kalabalığından eser yoktur. O her sözünde samimî, her hareketinde doğrudur...” (Yurtsever, 1962: 2-3).”

Yaycı'nın şiir kitabına bu ismi vermesi tesadüfî değildir. Vatanından uzakta olsa da Kafkasya'yı ve Azerbaycan'ı o, daima kalbinde taşımaktadır. Şiirleri, şairi ele veren bir ipucu gibidir. Şamil Kurbanov'un söylemiyle “*Yaycı'nın şiirleri onun tercüme-î halidir, özünün ve didergin olmuşların gam yükü bütün acısı ve ağırlığı ile hiss olunur*” (Kurbanov, 1997: 307). O, sadece kendi derdini anlatmakla kalmamış, vatan hasreti çekenlerin, vatan uğrunda mücadele edenlerin, millî istiklâl arzulayanların da sesi olmaya çalışmıştır.

Azerbaycan Muhaceret edebiyatı araştırmacılarından Vagif Sultanlı, Yaycı'nın şiir anlayışını değerlendirirken onun şiirlerinde kronolojik bir devamlılığın olduğunu, şiirlerini okuyan herkesin onun çocukluk ve öğrenim yıllarından siyasi mücadeleye katıldığını ve hayatının sonuna kadarki ömür yolunun salnamesini şiirlerinde görebileceğini söyler (Sultanlı, 55).

Tek şiir kitabı olan “Anadolu, Kafkas, Azerbaycan’a Armağan” isimli şiir kitabında üç başlık altında toplam 52 şiir ve bir hikâye vardır.

Kerim Yayıcı, kitabındaki ilk şiiri Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk’e ithaf etmiştir. Atatürk’ün ölümünün hemen ardından kaleme alınan bu şiirde büyük hüznün vardır. Ayrıca Yayıcı, “Türk’ün Büyük Matemi” başlıklı uzun şiirde Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ezeli ve ebedi kardeşliğe vurgu yapar:

...

*Diyorlar: “Öksüz kaldı, 18 milyonluk Türk,
Gitti gözlerimizin önünden ah, Atatürk”
Unutma, ey ağlayan Anadolulu kardeş!
Benim de bağrım kanlı, benim de gözlerim yaş;
Bak ben de ağlıyorum, Atamın arkasından,
Kıskanırım hissemi bu ayrılık yasından.
Şu çarpınan kalplerin ben de bir benzeriyim,
Ben ki istiklâline susamış Azerîyim;
Bu yaşlı gününde de düşmediysem yâdına,
Kafkas’a yakışmaz mı ağlamak evladına?
Dön yüzünü Batı’ya, doğrul da Kafkasından!
Ağla ey Azeri Türk ATAMIN arkasından (Yayıcı, 1962: 9).*

“Acı Hatıralar” başlıklı şiirde Yayıcı, Iğdır’ın işgaline telmih yaparken bu işgalin şahidi Aras’ın akışını kanlı gözyaşlarına benzetir. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 harbi) sonucunda Iğdır 42 yıl süreyle Rus işgalinde kalmıştır. Bu zaman zarfında Ruslar tarafından büyük katliamlar gerçekleştirilmiş, Ermeni çeteleri de bu durumdan istifade ederek Türklere türlü işkenceler yapmışlardır. Nitekim 1917 Ekiminde Rusya’da Bolşevik İhtilali gerçekleşmiş, siyasi çalkantıdan kurtulmak isteyen Rusya, Brest Litovks antlaşmasının imzalanmasıyla bölgeden çekilmiş, bölge tekrar Türklere geçmiştir. Aslında siyasi çıkarını korumak için Ermenileri bu bölgede kullanmak istemişse de 14 Kasım 1920’de Kazım Karabekir komutasındaki Türk ordusu, Ermenileri bu bölgeden tamamen uzaklaştırmış, Iğdır ve çevresi Türk topraklarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Yayıcı’nın şiiri bu belirtilen olayları terennüm eder. Şiire başlamadan kısa bir açıklama yapan Yayıcı, Aras’ın düşman zulmünden dolayı ince kıvrımlar yaparak, nazlı nazlı al renkte aktığını belirtir. Bu yüzden yaşanan o kötü günler bir tarafta kendisinde kapanmayacak yaralar açmış, diğer taraftan Aras’ta acı hatıralar bırakmıştır. Yayıcı’nın ifadesiyle “*Aras hakikaten hislidir: Bağrına akan mâsum Türk kanının acısını hâlâ unutmamış olacak...*” Rus istilasından derin acılar yaşayan kardeşlerinin inleyen kalplerine şu dizelerle tercüman olur:

*Geçmiş günler kalbimde birer derin yaradır;
Düşmanın o akını ne acı hâtradır;
Mazlum iniltileri terennüm etti Aras,
Kanlı gözyaşlarıyla çağlayıp gitti Aras!
Ateş vermişti düşman, Iğdır’a baştanbaşta,
Vahşetten ürküp kaçtık, dağlara, taştan taşta,
Her yer alev içinde kavrulup yanıyordu,
Yüreklerde açılan yaralar kanyordu,
Iğdır’ın ahı sanki alevden bulut olmuş,*

*Göklere yükselerek Tanrıya yalvarıyor,
Kanlar içinde yatan analarını bulmuş,
Körpeler ölülerin dizinde sararıyor,
Öz yurttan ayrı düştük belki de beş on sene,
Türk olan dayanır mı yurdunun hasretine... (Yaycı, 11).*

Yaycı'nın "Araslı Kız" ve "Aras'a" şiirlerinde de ayrılık, hüznün ve acı hatıralar ele alınmıştır. Bu şiirler şairin ruh halini yansıtmakla birlikte tarihte yaşanmışlıkları da beraberinde verir.

Yaycı'nın yaratıcılığına belli ve açık fikir sistemi hâkimdir. Bu fikir sistemi Türklük ülküsüne ve istiklâl hedefine dayanmaktadır (Yurtsever, 1962: 2). "Hedefimiz" adlı şiirde Yaycı, Azerbaycanlı kardeşlerine yapılanlara karşı intikam şiarını vurgulayarak köklü ve kadim geçmişi olan Türklerin ve Türklüğün bütünlüğüne işaret eder:

*Hepimiz aynı odla tutuşmuş yanardağız,
Yurda hayat sunacak bir mukaddes ocağız,
Çağırıyor sesimiz dağda, kırdan gezeni,
Ülkü kafilemizin izlerini sezeni,
Kuzeh renkli bayrağın şerefli gölgesine,
Kulak ver Azeri'nin intikam nağmesine,
Bu nağmede yurdunun inleyen nefesi var,
Bu nağmede kinlerin tunçlaşan gölgesi var,
Bu nağmede Türklüğün coşan kardeş sesi var,
Koşuyoruz; Hilâlin Hazer'deki aksine,
Koşuyoruz, Türklüğün en eski ülkesine (Yaycı, 13).*

Şairin "İğdir Marşı" ve "İğdir'in Kurtuluşu" şiirlerinde de Türklük aşkı gururla dile getirilir. "Durma, koş Türklüğün nurlu izinde/ Tarihten hız alsın Oğuzhan soyu/ Atatürk kanı var oğul kızında/ Yiğitler ülkesi, bu hudut boyu/ Ey güzel İğdir'im, güzel vatanım/ Seninle kurtuldu şerefim, şanı" (Yaycı, 16) sözleriyle hem İğdir'in güzelliğine hem de Türklüğün şanlı tarihine vurgu yapar. Bu şiir bir süre sonra Nazım Ülgün tarafından notaya aktarılmıştır. "İğdir'in Kurtuluşu" başlıklı hacimli şiiri, şairin çocukluğunda şahit olduğu yürek yakan olayların bir yansımasıdır. Yaycı, Ermenilerin yaptığı mezalimlerin canlı tanığı olarak yapılan katliamları birer birer satırlara nakşetmiştir. Şairin hayatı boyunca talihine düşen kederli ve ıstıraplı yaşamı, çocukluğunda gördüğü ve yaşadığı bu olayların neticesi olarak söylenebilir.

*Yoksulluktan ağırlı düştü dizlere, Soyun soydu, her ne varsa ellerde,
Uyku haram oldu artık gözlere, Tâb kalmadı yorgun argın kollarda,
Evlerimiz zindan oldu bizlere, Körpeleri koyduk bir bir yollarda,
Geceleri duvarlardan aştılar, Gökyüzüne çıktı körpe figanlar,
Eve girip ırzlara sataştılar. Gelmez olsun gelmez olsun o anlar!
Anavatan ayrı idi bizlerden, Her tarafta vahşet, yangın, cinayet;
Sahipsizdik yaş dinmezdi gözlerden, Cennet İğdir viran oldu nihayet;
Biz kaçtıkça düşman çıktı izlerden, Ulu Tanrım senden bize hidayet,
Başsız kalıp dört bir yana dağıldık, Mazlum halkı düşmanlara doğratma,
Sonra gelip Küllük kente yığıldık. Türk yurduna alçakları uğratma.*

*Düşman çoktu sengerleri yardılar, Neden düşman dostluğuna inandık?
Uykusunda Küllük kenti sardılar, Neden Yarab, neden böyle doğrandık?
İsmail Bey en öndeydi vurdular, Yeter artık tarihten de utandık;
Düştü millet Ermeni'nin ağına, Türk halkını namertlere ezdirme,
Kan sulandı sanki Küllük bağına. Yurtsuz koyup diyar diyar gezdirme!*

Sözleri şairin memleketinin istila altında kabullenemediğini ve millet olarak nerede hata yapıldığının muhasebesini ortaya koymaktadır. Bu güzel vatan ona göre düşman işgalinde kalmaz ve kalmamalıdır. Nitekim de kalmamıştır. Kerim Yayıcı şiirine şöyle devam eder:

*Karşı dağlar birer birer uyandı!
Tan yerleri kan rengine boyandı!
Türk ordusu! Türk ordusu dayandı:
Top sesleri ufukları sararken,
Mehmetçikler düşmanları tararken,
Top tüfekte yakıp yıkan bu yurdu,
Top tüfeksiz yollarda kaçıyordu!..
Aras içti düşmanların kanını,
Aldı millet yüce intikamını,
Ufuklara çekilirken AL BAYRAK,
Yeni baştan hak olundu bu toprak (Yayıcı, 24)!*

Kerim Yayıcı'nın "Kafkas" başlığıyla ikinci bölümde on yedi şiiri yer almaktadır. Bu bölümdeki ilk şiiri "Mektup" ismiyle yayımlanır. Şair bu şiirinde Rus esaretinde "Türklüğün son nefesini tüketen" Azerbaycan Türklerine karşı Türk milletinin ilgisizliğinden sitem eder. Bu ilgisizlik ona Rus mezaliminden daha ağır gelmektedir. Bu yüzden kendisini Rus'un zulmü değil Türk kardeşlerinin hissizliği öldürecek sözlerini söylemeye mecbur hisseder:

*... Varsın güzel Anadolu'nda şen ocaklar tütedursun!
Ben ise Rus'un kanlı pençesinde,
Belki de Türklüğümün son nefesini tüketiyorum!..
Rus harfiyle yazılan mektubum,
Belki seni güldürür;
Fakat sakın "bana ne!"
Diye bir şey söyleme,
Zira beni Rus'tan çok,
Senin ilgisizliğin,
Hissizliğin öldürür (Yayıcı, 27)!*

Kerim Yayıcı'nın bu sözleri siyasî mahalde etki bulmuş olacak ki Kafkasya'daki Türklerle iletişim kurmak amacıyla Erzurum Radyosunun faaliyete geçmesi gerektiği fikri mecliste tartışmaya açılmıştır. Yayıcı, *Anadolu, Kafkas-Azerbaycan'a Armağan* kitabında radyonun açılması ile ilgili *Öncü, Akşam, Kudret, Hürriyet, Hür Vatan, Ulus* gazetelerindeki haberleri eklemiştir. Örneğin *Öncü* gazetesinde yer alan haber şu şekildedir:

"...Kafkasya'daki Türklere hitap edebilmek için Erzurum Radyosunun faaliyete geçmesinin lazım geldiği bildirildi. Erzurum milletvekili Cevat Önder, bu konuda, Ankara

Radyosunda komşu memleketlerde bulunan Türklere hitap edebilmek için derneklerden istifade edilmelidir, dedi. Dış memleketlerde bulunan Türklerin 'Bizi Rus'un zulmü değil, Türk'ün sükûtu öldürmektedir' dediklerini belirtti (Yaycı, 28)."

Yaycı'nın "Hürriyet Yolcuları" adlı şiiri A. Aran'a notuyla yazılsa da aslında istiklâl yolunda mücadele edenlere ithaf edilir. Şiirin başlığı zaten bu yolda hayatını feda edenleri anımsatır. Ayrıca şiirde Şeyh Şamil'in başlattığı harekete telmih vardır. Bir zamanlar Türk yurdu olan Kafkas'ta düşmanın olmasını bir türlü içine sindiremeyen şair, hürriyet yolunda sürdürülen kutlu hareketin hiç bitmeyeceğini vurgular:

...

Kafkas ki Türk'üm derdi bir zamanlar,

Nerde uzun, kılıçlı kahramanlar?..

Yine bir seher vakti,

Sisli tepelerden alaylar aktı,

Bunlar Şamil'in alayları idi:

Bakmadan arkalarına,

Ufuklar kadar geniş mezarlarına,

Rüzgardan bir koku beklemeden gittiler!..

Onlar gitti, Onların balaları da gidecek,

Ve bu gidiş böylece devam edecek! (Yaycı, 30).

Vatandan uzak kalmak, sürgünlerde hayatını geçirmek, vatana kavuşma arzusuyla son nefesini vermek muhacir Azerbaycan şairlerinin-yazarlarının alın yazısına dönmüştür. Kavuşma imkânlarının tamamen yok olduğu zamanlarda özellikle vatansever aydınlar, geleceğe olan inancını kaybetmeden kendi dillerini korumakla birlikte yerleştikleri farklı ülkelerdeki halkların dillerini de öğrenmiş, göç ettikleri yerlerde insanlarla kaynaşmış, okuyup siyasî, içtimaî bazı alanlarda uzmanlaşarak kendilerine bir düzen kurmuşlardır (Nebiyev, 1999: 17). İlmî alanda faaliyetlerini sürdürerek gazeteler çıkarmış, kitaplar bastırılmış, dergiler yayımlayarak onlarca yıl kendilerine kapatılan demir perdenin ardından vatani, milleti ile gönül bağına hiçbir zaman koparmamışlardır. Ancak vatanlarından ayrı kalmanın acısını daima yüreğinde taşımışlardır. Kerim Yaycı'nın "İstiklal Uğrunda/Gurbet Şehidi" başlığı şiiri de işgal altındaki vatani ve vatanından uzak olmanın anlamını açıklar. Şiirde Yaycı, millî istiklâli arzular. İşgal altındaki vatani bağımsızlığa kavuşmadan ölürse şehit olacağını anlatır. Ona göre vatani görmeden, bayrağına dokunmadan, her gün onun özlemiyle yanan, ağlayan, bağırarak bir şairin vatan aşkıyla erimesi ölümüne kutsiyet katacaktır. Şair son nefesinde bile vatani sayıklar ve esaret altındaki vatani görmektense ölmeyi bir kurtuluş sayar:

...Ey, yıllarca yurdunu görmeden ölen şehit,

Bayrağın hayaliyle son demde gülen şehit,

Kanatlan, yüksel artık sevgili yurduna git,

Sen ki ölürlen bile yadettin o diyarı.

Sana mahrem olmayan mukaddes mâbede gir,

Yaşayan idealin istiklâl ümididir,

İncitmeyiniz dostlar, bu gurbet şehididir,

Üzmeyin yaşamaktan kurtulan bahtiyarı (Yaycı, 32).

Yaycı, "Millî Vaiz" başlığıyla yazdığı şiirde "Allah aşkına, peygamber aşkına birlik olup vatani kurtaralım, ağlamak acizliktir bize yakışmaz" diyerek Azerî Türklerinin canını vereceğini fakat hürriyetten vazgeçmeyeceğini belirtmiştir.

...

Vatanı düşmana yıktırmak olmaz,

Şehidin anası saçını yolmaz,

Azerî Türkleri Rus'a kul olmaz,

İstiklâl uğrunda candan geçelim (Yaycılı, 49)!

Kerim Yaycılı'nın şiirlerinde gençliğe duyulan ümit dikkat çekici bir şekilde hissedilir. Vatanın işgali ancak yüreği bağımsızlık aşkıyla yanan gençler sayesinde sona erecektir.

Sayende hür bayrağım nur salacak cihana,

Eski yetim acılar yavaş yavaş bitecek,

Özgürlük şarkısıyla kavuşurken vatana,

Yurdum sıcak göğsünde aşkımı eritecek (Yaycılı, 33)

Diyen şairin “Gençliğe” ve “Ne Duruyoruz” şiirlerinde de Azeri gencinin hürriyet sesleri yankılanır. “Ey ülkü peşinde koşan yiğitler” diyerek seslendiği gençlikten istiklâl beklemektedir. “Ne Duruyoruz” şiirinde de gençliğe ‘yolun belli, gayen belli’ artık harekete geçme vakti diyerek ülkü aşılacaktır:

Niçin haykırmıyorsun, söyle Azeri genci?

Söyle ey bağı yanık, aziz muhterem kinci?

Ne duruyoruz?

Ruhum senden bekliyor bir ümit, bir teselli,

Niçin müteredditsin, yolun ve gayen belli,

Vicdanımın sesine cevap verecek sensin,

Söyle, bağrımızdaki bu sonsuz yara dinsin,

Ne duruyoruz (Yaycılı, 49)?

“Onu Ben Yakacağım” şiiri Yaycılı'nın intikam ve esarete karşı çıkışı ele alır. Esir altında olan Türklere yapılan katliamlar ve işkenceler, dönemin birçok şairi tarafından tema olarak işlenmiştir. Sovyet döneminde bu işkenceler Çeka tarafından gerçekleştirilirdi. Azerbaycan'ın bir diğer muhacir şairi Emin Abid (Gültekin) de kardeşlerine yapılan işkencelerle ilgili yazdığı Çeka şiirinde onları katletmekle görevli bir örgüt olarak nitelerken cellathanelerle ilgili şu tasviri yapar: *İçinde zehirden bir hava esen / Yolğun sihirli bir diyardır / Yolcu içerisine girmek istersen / Hayatından ümit kes de öyle gir / Tavanı ihtizar, yeri işkence / Divarlarında renk: vahşetin içi / Erkek çocukları orda her gece / Sıra ile uyutur süngü ninnisi* (Akin, 2018: 577). Azerbaycanlı bazı genç aydınlar bu örgüt tarafından alıkonulmuş, onların işkence odalarında birçok işkenceye maruz bırakılmıştır. *Yeni Kafkasya* ismiyle Mehmet Emin Resulzade'nin çıkardığı dergide yayımlanan bir makalede Çeka'nın birçok Azerbaycan Türk'ü genç aydını Moskova'ya sürgüne gönderdiği bilgisi verilmiştir. Bu kişiler; İsrafilzâde Nasrullah İktisat Fakültesi talebesi, Musazâde Kurban-Şark Fakültesi talebesi, Mehemedzâde Abdulvahab- Şark Fakültesi talebesi ve Bakü Sanayi Mektebi Muallimi; Rahimzade Ağa Selim-Sabık Azerbaycan ordusu zabitanı; Alizâde Ağa Kerim-Ali Sanayi Mektebi Mühendislik Fakültesi talebesi; Yusufzâde Ali-Paris Mekteb-i Siyasisinden mezun genç sair ve muharrir; Babazâde Ali Hasan-Birinci Hükümet Matbaası müdürü; MikailofKerbelayı Veli; İbrahimli Ağa Mehemed-Bakü Cemiyet-i Hayriyesi hadimleri sürgüne gönderilmiştir. Makalede ayrıca Çeka'nın yaptığı zulümlere karşı gençlerin dirençli duruşuyla ilgili şu bilgilere de yer verilmiştir:

“Aylarca en fena muamelelere ve en gaddar işkencelere katlandıktan sonra sefalet ve verem yatağına sürülen bu gençler, Azerî münevveranının millî mefkûreyi hakkıyla benimsemiş genç nesli teşkil ediyorlar. Yegâne günahları lisanlarını, edebiyatlarını, halklarını iyi bildiklerinden Azeri mefkûresine, milliyet aşkına merbutiyetleridir. Bu merbutiyetleri içindir ki yabancı istila kendilerini bu kadar sevdikleri doğma muhitten

alarak şimalin donuşlarında mahvetmek istiyor. Fakat Azerî milliyetperverliğinin aşkını göğüslerinde taşıyan bu ateşli gençler emeklerinin heder olmadığına şüphesiz ki kanidirlər. Bu kahraman gençlerin duyduğumuz bütün o cehennemi mezalime karşı gösterdikleri sebat, halk meyânında pek büyük heyecanı mucip olmuş, herkeste milli iradenin tekrar tahakkuk edeceği hakkında kâmil bir kanaat hâsıl eylemiştir (Yeni Kafkasya, 2018: 333).”

Kerim Yayıcı da kollarına kelepçe vurmak isteyenlere karşı çıkararak onları şerefsizlikle itham eder:

...

Kollarıma geçirmek istediği zinciri,

Onun ayaklarına elimle takacağım,

Ben olamam şerefsiz bir milletin esiri,

Onu ben yakacağım, onu ben yakacağım (Yayıcı, 33)!..

Yayıcı “Kuşlar” şiirinde kendini kanadı kırık kuşa benzetir. Bunun nedeni de yurdundan ayrı kalmasıdır. Hiçbir yerin memleketine benzemediğini ve vatanından ayrı kalmasının hiçbir şeyden keyif aldırmadığını “Yaşlı gözümde her şey manasız bir hiç” sözleriyle açıklamaya çalışır. Kafkas’a duyulan özlem “Kuşlar” şiirinde zirveye çıkar:

Kuşlar neşeniz dinsic, feryadımı dinleyin,

Ben yuvası bozulmuş, kanadı kırık bir kuşum!

Gözlerimde rengi yok, güzel denen her şeyin,

Gülmek, şarkı söylemek, her şeyi unutmuşum!..

...

Her güzellik, her ışık Kafkas’ı hatırlatır,

Aras, onun koynunda cilveleşen bir sudur,

Yurdumun adı bile güzellik dolu bir sır:

Kafkas ilahi bir aşk ve güzellik yurdudur (Yayıcı, 38)!

Kerim Yayıcı’nın gurbet temasını işlediği bir diğer şiiri de “Turnalar”dır. Turna, Türk edebiyatında kimi zaman sevgiliye kimi zaman vatana kavuşma yolunda haber taşıyan, selam gönderen göçmen kuşlardır. Azerbaycan edebiyatında üzerinde birçok şiir yazılan turnalar vatanından ayrı kalanlar için bir dert ortağıdır. Yayıcı’nın Turnalar şiiri de vatanına kavuşamayan bir kişinin yaktığı ağdı andırır:

...

Yalvardım turnalar acıyın bana,

Yolunuz uğrarsa öksüz vatana,

Deyin ağlamasın, o garip ana,

Hasrete dayanmaz bu can turnalar... (Yayıcı: 54)!

Vagif Sultanlı, Kerim Yayıcı’nın şiirlerinin başkahramanını Azerbaycan olarak gösterir ve Azerbaycan’ı bir muma benzetir. Kerim Yayıcı’yı da mumun üzerinde dolanan, onun aşkıyla yanmaya, kavrulmaya hazır olan pervaneye (Sultanlı, 58). Gerçekten de şair Azerbaycan’a ithaf ettiği şiirlerinde bir taraftan ondan ayrı kalmaktan şikâyet etse de diğer taraftan onun güzelliğini anlatmaya sözün yetmeyeceğini söyler. Vatanından uzakta olmak onu dert ve ağırlara gark etse de ona kavuşma ümidi ile yaşamına devam eder. Yayıcı, “Azerbaycan’ın Sihir ve Güzelliğine İthaf” başlıklı şiirinde hasret çektiği yurdunun güzelliklerini şöyle tarif eder:

...

Çiçek desem saçlarının telinde,

Gül de desem deste deste elinde,

*Şiir desem, her dem şirin dilinde,
Nedir acep bu sendeki hüsn-ü an,
Azerbaycan, Azerbaycan!..
Güneş desem, gözlerinde ışık, nur,
Ne ad versem hepsi sende bulunur,
Güzelliğin yoktur başka bir il'de,
Adın öyle bir sihir ki gönülde,
Her anıшта bağışlanır sana can,
Azerbaycan, Azerbaycan!..
Azerbaycan ey güzellik ülkesi!
Ateş gibi yakar gönlü bu ismin,
Sana bunu ilk bakışta veren kim?
Âşık mıydı sana, seni yaratan;
Nedir söyle bu sendeki hüsn-ü an?
Azerbaycan, Azerbaycan! (Yaycılı, 43)*

“Yurdum ve Bayrağım” isimli şiirinde de tema Azerbaycan ve Türklüktür. Şair Azerbaycan’a ve Türklüğe olan aşkı şu dizelerle haykırır:

...
*Ben aşkımlın ilk yolundan özge yola gitmedim,
Sana henüz ilk aşkımlı, ilk gönlümü verirken,
Sana; vatan, Azerbaycan, sana canım der iken,
En sarsılmaz bir imanla sana gönül bağladım,
Senin kutsal yollarına ben canımı adadım...
Bilsen bu can ne ateşli bir ülkü kurbanıdır,
Türklük şeref ve istiklâl bu canın öz kanıdır... (Yaycılı, 51).*

“Azerbaycan sen bizim ruhumuz kalbimizsin” diye belirttiği “Azerbaycan” şiirinde Azerbaycan’ın şanlı tarihine vurgu yapılarak İstiklal arzulanır. Ayrıca şiirde Türk’ün güçlü ve vakur oluşu Atatürk üzerinden anlatılmaya çalışılır:

*Türklük ebedî şeref, ayrılmaz vatanımdan,
Güneş gibi cihanın tâ şarkından doğarız.
Atatürkler yetişti benim yiğit kanımdan,
Biz Hazar’ın bağrından kopup gelen rüzgârız.
Göklerde bir şahiniz, kayalıklarda kartal,
Azimizi kıramaz zulmün ateşi karı,
Müjdelesin yurduma kurtuluş ve istiklâl,
Ufukta şimşeklenen kılıç şakırtıları (Yaycılı, 53).*

Kerim Yaycılı’nın Ahmet Karaca’ya notuyla yazdığı “Azerice” şiiri şairin diline olan hassasiyetini göstermektedir. Oğuzhan’ın fermanını bu dille verdiğini söyleyen şair Türk dilleri içinde en güzel dilin Azerice olduğunu belirtir:

... *Ne Fars 'ın dilidir, ne özge ilin,
Ahengi başkadır, o şirin dilin,
Tânedden dostlarım şunu siz bilin:
En güzel Türk dili Azericedir (Yaycılı, 44).*

Şairin dikkat çeken diğer şiirlerinden biri de “Dediler”dir. Bu şiirde şair, Türk milletinin birlik olamamasından şikâyet etmektedir. Ayrıca kendilerine yapılan Acem yakıştırmalarını asla kabul etmemektedir. Türkçülük fikrini hayal görenleri de cahil ve soysuz olarak nitelendirir.

*Dost dostu tanımaz, kardeş kardeşi,
Bakıyor Türk Türk'e hep vahşi vahşi,
Ne zaman doğacak birlik güneşi?
Bu söze bir acı feryat dediler.*

...
*Türkçülük, o sözde bir hülyâ imiş,
Kardeşlik, o başka bir rüyâ imiş,
Komedi sahnesi, bu dünya imiş,
Boş lafı kalbinden sil at dediler.
Dediler, dediler her zat (şey) dediler,
Şivesi pek bozuk, berbat dediler,
Milliyet asrında biz olduk Acem,
Soysuzlar öğünüp bin halt yediler.
Bu sözler kanına değdiyse eğer,
Aldırma, cahile hiç verme değer,
Soysuzluk dünyada modaymış meğer,
Acemlik yarat murad dediler (Yaycılı, 45)!*

Kerim Yaycılı'nın “Azeri Gencine” başlıklı şiiri işgalci Sovyet Rusya'ya kin ve nefret düşüncelerini içermektedir. Rus'u çiyandan daha aşağı varlık olarak belirten Yaycılı, esaretten kurtuluşun ancak gençler sayesinde olacağını söyler. Millet olarak kimseye boyun eğmeyeceğini vurgulayan şair, Rus'u katil görür ve esaret zincirinden kurtulmak gerektiğini gençlere şu sözlerle açıklar:

...
*Mefkûre yolunun ta başındasın,
Unutma istiklâl savaşındasın,
Hür başın eğilmez o katil Rus'a,
Rus değil koca dünya kudursa,
Seninki mabudun bir ateş idi,
Dünyada aslanlar sana eş idi,
Yakışmaz Azeri, bu zincir sana,
O iman gücünü göster cihana (Yaycılı, 46)!*

Yaycılı, “Ay Balam” şiirinde çocuklara gençlere seslenerek millî kimliğini unutmamaları için çağrı yapar. Kendilerini Acem diye ananlara “Dünya bilir, öz soyusun Türklerin” diyerek cevap verir. Çarlık Rusya'nın yıkılmasının ardından hâkimiyeti ele geçiren Bolşevik Rusya, tahakkümü altında bulunan

Türk halklarını böl-parçala-yönet politikasıyla yönetmeye çalışmış; Türk halklarını birbirinden uzaklaştırarak birlik olmasına engel olmuştur. Ancak bunun farkında olan vatansever aydınlar, Türk kimliğini her defasında haykırmaktan geri durmamışlardır. Yayıncı'nın bu şiirinde buna vurgu vardır:

Sana Acem demezler mi ay balam?

Yahşı nane yemezler mi ay balam?

Dünya bilir öz soyusun Türklerin,

Onlar hâlâ bilmezler mi ay balam?

...

Azerîyim övünürüm bu adla,

Kâh gürlerim kâh çağlarım Aras'la,

Türklüğümü unutmadım ben asla,

Bunu hâlâ bilmezler mi ay balam (Yayıncı, 47)?

Rusya'da yaşanan 1917 Bolşevik İhtilali Türkler için bir ümit olmuştur. 1918'de merkezi Gence olan bağımsız Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, Mehmet Emin Resulzade'nin önderliğinde kurulmuş, daha sonra merkez Bakü'ye taşınmış; ancak 23 ay gibi kısa bir süre yaşamıştır. Kızıl ordunun devleti feshetmesiyle şehirler yıkılıp yağmalanmıştır. Yayıncı'nın bu şiiri işgali hatırlatır. Fakat işgalden sonra Türklerin sessiz kalmasına pek anlam veremez:

Duydum ki yazların kışa çevrilmiş,

Azerî hanların tahtı devrilmiş,

Her geçen baharın Nevruz değilmiş,

Döndü mü talihin ah gülüm Gence?

Belimi büküyor gurbetin yükü,

Ah... Bugün dertlerim öyle büyük ki,

Felek mi susturdu, o eski Türk'ü?

Benimle ağlamaz bülbülüm, Gence (Yayıncı, 48).

Kerim Yayıncı, Mehmet Emin Resulzade'nin çizgisinde giden bir şairdir. Resulzade adına makaleler ve şiirler yazan Yayıncı, onun vatan, istiklâl, millet aşkına büyük rağbet beslemiştir. Resulzade de Yayıncı'yı Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı kitabında "Milli muhaceret şartları içinde beliren ve yurtseverlik ideallerini terennüm eden şairler arasında" (Resulzade, 1984: 37) göstererek onun kıymetli bir şair olduğunu belirtir.

1955 Mart ayında Mehmet Emin Resulzade'nin vefatıyla büyük üzüntü duyan Yayıncı, ölümünün ardından *Azerbaycan* dergisinde yazdığı "Büyük Mücahit" isimli kısa makalesinde onu Namık Kemal'le bir anar. Onun fikirlerinin ve bıraktığı ilkelerin ölümsüzlüğünü ele alır:

"...Biz aziz ve muhterem Resulzade'nin ölümü dolayısıyla ülküdaşlara diyebiliriz ki her kim ki Resulzade'nin istiklâl ve iman mefkûresinin takipçisiyse hiç şüphe etmesin ki o yaşıyor ve ebedî yaşayacaktır. Mehmet Emin'in yurdunun istiklâlini göremeden hayata gözlerini yumması çimizde sonsuz bir acı, derin bir yaradır.

İnsanları sersefil eden sürgünler, hapisler Namık Kemal ve Mehmet Emin gibi Türk vatanseverlerinin azim ve imanını arttırmaktan başka bir netice vermemiştir. Böyle vatanperver insanlar için 'sürgün' yerine gezen 'öğretmen' demek daha doğru olur...

O, hayatında yalnız bir gayenin kulu oldu: Vatan ve istiklâlin. İşte bu mühim ve ana gayede hepimiz birleşmeliyiz..." (Yayıncı, 1955: 11)

Yayıncı'nın Mehmet Emin Resulzade'nin Ölümü Üzerine notuyla kaleme aldığı "Batan Güneş" şiirinin iki dizesi Ankara'da Asri mezarlıkta yatmakta olan Resulzade'nin mezar taşına kazınmıştır:

Yaşatmazdı, kalplerde ümitsizlik ve melâl,

Onun mefkûresiydi: Hak, müsavat, istiklâl!

Yaycılı, Mehmet Emin Resulzade'nin ölümüyle ilgili dönemin siyasetçileri ve edebî dünyadan gelen taziye mesajların bazılarını da *Anadolu, Kafkas, Azerbaycan'a Armağan* adlı kitapta yayımlamıştır. Resulzade'yle ilgili yazdığı "Alageyik Masalı" şiirinde Resulzade'nin vatan mücadelesi ele alınmıştır. Yaycılı'nın adına şiir yazdığı diğer bir kişi ülküdaşı ve kader birliği yaptığı Mirza Bala'dır. Ona ithaf ettiği şiirde de gurbette yaşanan zorlukları anlatmaya çalışır.

Kerim Yaycılı, Azerbaycan için hayatlarını mücadeleye adayan Abdulvahap Yurtsever, T. Ateşli, Ahmet Karaca, Ali Volkan, A. Aran'a, H. Ataman'a da şiirler ithaf etmiştir. Bu şiirlerde vatanından uzak olanların yaşadığı sıkıntılar tasvir edilir.

Dönemin milliyetçi şairlerinin birçoğunun kendisine üstat gördüğü Ahmet Cevat, 1925'te yazdığı "Göygöl" şiirinde vatanından ayrı kalmanın acısını ifade eder. Göygöl, Azerbaycan'ın Gence şehrinde bulunmaktadır. Ahmet Cevat, bu şiirde milliyetçilik propagandasıyla Sovyet yönetimini eleştirdiğinden hapse mahkûm edilir. Yani bu şiirden dolayı büyük ceza almıştır. Azerbaycan'da bu şiire nazire olarak birçok şiir yazılmış, Ahmet Cevat bu yolla anılmak istenmiştir. Kerim Yaycılı da Ahmet Cevat'ın "Göygöl" Şiirine Nazire notuyla kaleme aldığı "Gökgöl" şiirinde Azerbaycan sembolünü yaratır. Vatanının işgal halindeki durumuna gönderme yaparak kıyımların ve yıkımların ardındaki derin acıları tasvir eder.

Duydum ki çiçekler boynunu bükmüş,

Yurdumu düşmanlar saralı Gökgöl,

Seni sevenlerin derdi büyükmüş,

Koluna zincir vuralı Gökgöl.

Etrafın kan izi, her yanda figan,

Yiğitler hep olmuş yoluna kurban,

Ne Kafksa gülermiş, ne Azerbaycan,

Başlamış taliin zevalı Gökgöl,

...

Neşeden eser yok, yaşlıymış başın,

Tarihten ses alıp inlermiş taşın,

Dediler Cevad da olmuş yoldaşın,

O da mı benim tek yaralı Gökgöl... (Yaycılı, 1962: 64)

4. KERİM YAYCILININ HİKÂYESİ ÜZERİNE İNCELEME

Azerbaycan Muhaceret edebiyatının önemli isimlerinden olan Kerim Yaycılı'nın "Hacı Tağı" isminde tek hikâyesi vardır. Nesir şeklinde yazılan bu hikâye öncelikle *Azerbaycan* dergisinde tefrikalar halinde yayımlanmış, daha sonra Anadolu, Kafkas, Azerbaycan'a Armağan adlı kitapta toplanmıştır. Yazıldığı döneme göre oldukça başarılı olan hikâyede, Azerbaycan'ın önemli bir sorununa dikkat çekilmek istenmiştir. Gerek Çarlık gerekse Sovyet Rusya döneminde Azerbaycanlı Türkler büyük acılar yaşamışlardır. Kimi şairler şiirleriyle bu acıları terennüm ederken kimileri roman ve hikâyelerle anlatmaya çalışmışlardır. "Hacı Tağı" hikâyesi yaşanan acıların sadece birini ele alır. Trajik bir sonla biten hikâyenin özeti şöyledir:

Hacı Tağı, Şeki'de Ruslara karşı cesaretiyle nâm salmış milliyetçi biridir. O dönemlerde muallim Tefrik Bey'le sık sık bir araya gelir, Türklük ve Türk dünyası üzerine sohbetler yaparlar. Onun, altı yaşında Azer adında oğlu vardır. Azer, annesini sekiz ay kadar önce kaybetmiştir. Hacı Tağı, Azer'e hem analık hem de babalık yapmaktadır. Oğlu Azer'le ne zaman konuşsa ona Türkiye'yi anlatır, yakında Türkiye'ye gideceklerini söylerdi. Aslında Rus zulmünden dolayı bu zamana kadar beklememeleri gerekirdi; ancak

vatanına sevdalı bir baba memleketini nasıl bırakıp gidebilirdi ki! Oğlu için onun yarınları için gitmeye karar verir ve birçok tehlike atatarak Türk hududuna ulaşmayı başarırlar. İlk ulaştıkları köyde misafir olarak Mehmet Ağa ve Hatice isimli köylülerin evinde kalırlar. Burada çok sıcak karşılanırlar. Mehmet Ağa, “Rus kâfiri Kafkasya’nın bütün zenginliğini silip süpürmüş” diyerek Hacı Tağı’nın çektiklerini anlamaya çalışır. Hatta bir keresinde Kafkasya’ya yaptığı ziyarette onun için kurbanlar kesildiğini, çok güzel misafirperverlik gösterdiğini anlatır. İlk geceyi geçirdikten sonra köylü ısrar etse de Hacı Tağı köyden ayrılır. Kağrı arabasında başlayan yolculukta sarıklı hocayla tanışılır; ancak sarıklı hoca Hacı Tağı’nın Şîf olduğunu öğrenince arabadan iner ve ondan kaçar. Şehre gelince valilik binasına giderler; ancak ellerinde isteklerini belirten bir dilekçe olmadığı için valiyle görüşemezler. Bu esnada valilikte şivesinden dolayı alaya alınmak istendiğinde liseli bir gencin sert müdahalesiyle karşılaşılır. Liseli genç kendilerine yardımcı olarak onların karınlarını doyurur ve onları muhacirler kahvesine götürür. Aslında Acem kahvesi derler buraya. Rus’un zulmünden kaçmayı başaranların bazıları bu kahvede toplanır, yaşadığı acıları burada birbirlerine anlatırlar. Liseli genç tekrar geleceğini söyleyerek yanlarından ayrılır. Vakit epey ilerlemiş, Hacı Tağı, biri otuz diğeri kırk yaşlarında olan kişilerin konuşmalarına kulak misafiri olmuştur. Genç olan köyden kaçıp dağlara sığındıklarında açlıktan ölmek için yemek bulmak amacıyla gizlice köye girdiği vakit, Rus askeri tarafından yakalandığı hikâyeyi uzun uzun anlatır. Bu tür hikâyeleri sıkça dinler olmuştur Hacı Tağı. Üç gün kahvede kaldıktan sonra liseli gençle belediye başkanına çıkarlar. Başkan kendilerine İstanbul’a gitmeleri için yol parası ve İstanbul Valiliğine kendileriyle ilgilenilmesi gerektiğini belirten bir mektup verir. İstanbul’a giderler, burada bir tütüncü dükkânı açarak geçimini sağlamaya çalışır. Oğlu Azer okula başlar. Yeni bir hayata başlarlar; ancak Hacı Tağı kendilerine kardeş ülke Türkiye’de Acem denmesine alışamaz ve bunu kabullenemez. Bu durumu dört-beş yıldır okuluna devam eden Azer duyunca, babasına okula ilk başladığı vakitlerde kendisine de Acemoğlu dendiğini anlatır. Azer, bu durumu öğretmenine şikâyet etmişse de arkadaşları ona Acemoğlu demeyi sürdürmüşlerdir. Hacı Tağı ve oğlu Azer kendilerine şivelerinden dolayı Acem dendiğini anladıktan sonra bu ayrılığı gidermeye çalışırlar. Azer’in konuşması düzelmiştir; ancak babası bu alışkanlıktan kurtulamadığı gibi vatanına olan hasreti onu değiştirmeye başlamıştır. Kendi kendine konuşmaya başlar, dalgın dalgın uzakları düşünür, dükkâna gelenleri bazen görmez olur. Bu değişimin tek sebebi vatan hasretidir. Bir gün Azer babasına “Meşhedî, aslan peşinde” kitabını okur. Bu kitapta Azerbaycan şivesi ve İstanbul ağzı bir arada verilmiş, bir komiklik amaçlanmıştır. Başta sessizce dinleyen Hacı Tağı “Yeter, yeter artık tahammülüm kalmadı!” diyerek tepki göstermiş, “Öz vatanım kadar sevdiğim bu kardeş ülkede bir Acem olarak ölmek istemiyorum. Gidip o mübarek toprağı öpelim ki biz ancak orada durdukça, orada yaşadıkça Türk’üz!” çıkışıyla da Türkiye’den ayrılmaya karar vermiştir. Azer, babasını kalması için ne kadar uğraşsa da bir sonuç alamamış, baba, oğul bir hafta sonra yola koyulmuşlardır. Fakat gecenin karanlığında Aras’ı yüzerek geçmek isterken Rus devriyeleri tarafından atılan kurşunlarla delik deşik olmuşlar, şafak sökerken tarlalarına giden Türk köylüleri tarafından bir söğüdün dalına takılı bulunmuşlardır. Köylüler baba ile evladını köyün en tepesine götürürler. Cenazeler, öğleden sonra karanlık gökten dökülen birkaç damla gözyaşı, semanın derinliğinde Azerbaycan bayrağını andıran bir görüntüyle defnedilir.

Çerçeve özellikte uzun bir hikâye olan Hacı Tağı hikâyesi, muhacerette yaşamının zorluğunu ele almakla birlikte vatan hasretinin diğer tüm sevdalardan üstün olduğunu da göstermektedir. Hacı Tağı, vatanından isteyerek ayrılan birisi değil Rus zulmünden dolayı mecbur kaldığı için oğlunun geleceğini düşündüğü için kaçmak zorunda kalan bir babadır. Gittiği ülke aynı dilden aynı dinden aynı soydan olan kardeş Türkiye’dir. Bu durum misafir kaldığı köylü Mehmet Efendi tarafından hikâyede vurgulanmıştır. Mehmet Efendi’nin eşi Hatice Hanım’ın “*Ağam ben ne bilem onu, bunu, bunlar Müslüman mı değil mi?*” sorusu üzerine Mehmet Efendi “*Elbette canım, hem din kardeşi hem kan kardeşi*” diyerek belirtmesi bunu gösterir niteliktedir. Hacı Tağı da aksini düşünmemektedir; çünkü Türk hududuna ayak basar basmaz “*yeri öpmüş, sevinç gözyaşları akıtarak Tanrıya şükürler*” etmiştir.

Anlatıcının hikâyede vurgulamaya çalıştığı diğer bir nokta Şîf-Sünnî çatışmasıdır. Önce misafir kaldığı evde Hacı Tağı namaz kılarken namazının tuhaf bulunmasıyla bu durum anlatılmaya çalışılır. Mehmet Efendi eşinin tuhaf bulduğu bu durumu kendince açıklayarak konuyu kapatır. Daha sonra Hacı Tağı, köylülerden ayrıldıktan sonra kağrı arabasına bindiğinde sarıklı hocanın gösterdiği tepkiye şaşırır:

Şîsizin ha... Yani beşinci mezhepten... Öyle ya beşinci... diye mırıldanmaya başladı ve bir şeyler okuyarak arabadan indi.

Hacı Tağı, donakalmıştı, bir Sünnî hocasının Şiiden kaçacağını hiç de hatırına getirmemişti. Derin derin düşündü, gözleri uzaklaşan hocanın hayaline takılıp kaldı (Yaycılı, 69).

Sarıklı Hocanın, abdestinin bozulduğunu düşünerek Hacı Tağı'nın yanından kaçması önemli bir sorunu gözler önüne serer. Sünnilikte böyle bir gelenek yoktur. Anlatıcı burada hem Şiiliğin bilinmediğini hem de hocaların yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve hurafelere takılıp kaldıklarını ifade etmeye çalışmıştır.

Hikâyede dikkat çeken önemli bir husus da Türk-Acem sorunudur. Azerbaycan Türklerinin kullandığı dil olan Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesiyle aynı grupta (Oğuz Sahası, Güneybatı) yer alır. Çok farklılık olmamakla birlikte birbirimizle iletişimimize engel olacak bir durum söz konusu değildir. Ancak kendisi de muhacir olan anlatıcı, Türkiyeli kardeşlerinin Azerbaycan Türklerini yeterince tanımamasına işaret eder. Hacı Tağı'nın valiye gideceği sırada kâtiplerden birinin "*Bene bah, ben sene tercümanlık eylerem.*" diye işi alaya alması uzak bir ülke vatandaşı gibi gösterilmesini ortaya çıkarır. Fakat liseli gencin verdiği "*Yahu ayıptır, biçâre adamla alay etmeyin, halis Türkoğlu Türk'tür o. Çok rica ederim amca sen o heriflere bakma, onlar kafasız insanlar, daha kendi Türklüklerini bile anlamış değiller.*" (Yaycılı, 71) tepkisiyle bu durum düzeltilir. Hikâyede liseli genç, anlatıcı tarafından bilinçli bir şekilde ortaya konmuştur. Bu genç, anlatıcının olmasını arzuladığı örnek Türk gencidir. Millî kimliğini bilen, değerlerine sahip çıkan, Türklerin sadece Türkiye'den ibaret olmadığını farkında olan saygılı, şuurlu, Türk misafirperverliğini bilen bir gençtir.

Hacı Tağı'nın vatanından ayrılalı daha birkaç gün olmasına rağmen lokantada yemek yediği sırada çalan türkü yüzünden bayılması, vatan hasretinin ne denli büyük yaşandığını göstermesi bakımından önemlidir. Türkü "*Karabağda talan var, Gözü yolda kalan var.*" türküsüdür. Karabağ, Azerbaycan'ın en güzel yerlerinden biridir ve işgal altındadır. Bu türkü aslında canlarını vatan uğrunda feda edenler ve işgalden dolayı vatanlarından sürülenler, kaçmak zorunda kalanlar için yakılan bir ağıttır. İşte bu ağıtı duyduğu vakit, sinir krizi geçiren Hacı Tağı bayılmış, bir süre sonra kendine gelmiştir. Rus işgalinden yakınan Hacı Tağı, "*Orada bizi bekleyen artık kimse kalmamıştır, Ben burayı da öz yurdum bilirdim*" diyerek acı acı dövünmeye başladığı vakit liseli gencin "*Amca öyle demeyin, burası da sizin öz yurdunuzdur, cahillerin kusuruna bakmayın. Bak bize mekteplerimizde Türklüğe ait her şey okutuluyor. Biz Atatürk çocuklarıyız.*" (Yaycılı, 72) telkinleriyle sakinleşmiştir. Anlatıcı Hacı Tağı, üzerinden belki de bütün Azerbaycan muhaceret neslinin yaşadığı vatan hasretini göstermeye çalışır.

Hikâyenin içinde yer alan diğer bir hikâye Acem kahvesi denilen yerde anlatılır. Otuzlu yaşlarda biri, diğerine Rusların, yaşadığı yerleri işgal etmesinin ardından dağlara kaçtığını, ancak açlıktan dolayı yiyecek için tekrar köye dönmek zorunda kaldığını, burada Ruslara esir olduğunu ve buradan kaçtığı hikâyeyi anlatır. Hikâyenin bu bölümünde anlatıcı Rusların işgal ettiği yerlerde halka yaşam hakkı tanımadığını göstermeye çalışır.

Hacı Tağı, İstanbul'a geldiği vakit vali kendisiyle ilgilenmiş ve kendilerine yeni bir yaşam kurmaları için destek olmuştur. Bu durum halledilmiş olsa da Hacı Tağı için önemli bir sorunu ortaya çıkarır. Hacı Tağı'nın açtığı bütün dükkânı için "*Acem dükkânı*" söylemleri onun için acıtmaktadır. Kardeş dediği kişilerin kendisine bu tür davranış göstermesi onu düşündürmektedir. Bunun cevabını oğlu Azer'den duyar:

"... İlk zamanlarda okulda bana da Acemoğlu diyorlardı. Öğretmen işitti, çok kızdı, bütün bir ders boyunca haritada bizim yerleri gösterip Türklerden bahsetti. Bir daha bana Acemoğlu diyen olursa şikâyet etmemi tembihledi. O dersin sonunda ben sınıfta oturup çok ağladım; ama gene yanuma gelenler: Acemoğlu, niye ağluyorsun, diye soruyorlardı. Ben de öğretmene söylemedim; çünkü sınıfta iki çocuk daha var, herkes onlara 'lazoğlu' dediği halde onlar seslerini çıkarmıyorlar, şikâyet etmek sınıfta çok ayıp sayılıyor (Yaycılı, 79)."

Anlatıcının lazoğlu diye iki öğrenciyi göstermesi, kendilerine yapılan Acem ya da Acemoğlu ifadelerinin bilinçli kullanılmadığına dikkat çekmek içindir. Gerek oğluna gerekse Hacı Tağı'ya Acem denmesi şiveleri yüzündendir; millî kimlikleri yüzünden değil. Azer hikâyenin sonuna doğru Türkiye Türkçesini çok güzel konuşurken Hacı Tağı'nın, belki de doğduğu ata yadigarı toprakları unutturacağını düşündüğü için şivesinde hiç değişiklik olmamıştır. Azer'in okuduğu kitapta İstanbul Türkçesi ve Azerbaycan şivesinin bir arada verilerek mübalağalı komik bir hale sokulması, Hacı Tağı'nın tepkisini çekmiştir. Bu tepki sonları ölüm de olsa onları vatanlarına tekrar dönmeleri için bir neden olmuştur.

Babasını kalması için ikna edemeyen Azer, babasıyla yola koyulmuş; ancak ruhlarını Aras'ın serin sularına bırakmışlardır. Rus devriyesi ikisini de kurşunlarla delik deşik etmiştir. Anlatıcının bu noktada vermeye çalıştığı mesaj, Azerbaycan gibi Türk ülkelerinden gelen kardeşlere sahip çıkılması gerektiği, onların da Türk olduğu unutulmaması şeklindedir. Onlar vatanlarından mecbur kaldıkları için ayrılmışlardır. Aynı soydan, aynı dinden, aynı dilden olan bu kişiler vatan hasretiyle hemen her gün yanmaktadır. Ayrıca unutulmaması gereken bir diğer nokta; Rusların kendilerini düşünce özgürlüğü, bayrak-vatan sevgisi gibi değerlerden kısacası hayat hakkından mahrum bırakarak onları muhacerete zorlaması tüm bunların nedenidir.

Kerim Yayıcı, muhacerette yaşayan biri olarak muhacir kardeşlerinin sorunlarını çok iyi gözlemlemiş ve bunları hikâyesine işlemiştir. O, aslında Azerbaycanlı Türk kardeşlerinin mezhebi, şivesi farklı diye ayrı kimliklerden olmadığını anlatmaya çalışır. Bu durum, kendi tarihini bilmeyen cahiller tarafından farklıymış gibi algılansa da Türk kardeşlerini bilen, anlayan büyük bir çoğunluk tarafından da benimsenmiştir.

Kerim Yayıcı'nın edebî sahada güçlü olduğu tür şiiirdir. Ancak hikâyeye yazma konusunda da başarılıdır diyebiliriz.

Hâkim bakış açısıyla anlatılan hikâyenin üslubu sade, açık ve akıcıdır. Hikâyede Azerbaycan şivesinin kullanıldığı bazı yerler hikâyeye kahramanı Hacı Tağı'nın ağzından verilir. Acem kahvesinde geçen diğer hikâyeye İstanbul ağzıyla aktarılmıştır. Bir olay hikâyesi olan Hacı Tağı'da tasvire çok az yer verilmiştir. Hikâyeye beş yıllık bir zaman dilimini ele alır. Zaten anlatıcı hikâyenin sonunda bu durumu “*Böylece Hacı Tağı, muhacirlik hayatının beşinci senesinde bütün arzu ve hasretini Aras'ın sularına gömdü ve bir daha Şeki'yi göremedi*” (Yayıcı, 81) şeklinde yaptığı açıklamayla vermiştir.

Görüldüğü üzere birçok önemli hususu ele alan Kerim Yayıcı, hikâyeye aracılığıyla muhacerette yaşayan insanların vatan hasretini ön plana çıkartmıştır. Rus işgali yüzünden vatanlarını terk etmek zorunda kalan bir baba ile oğlunun trajik sonu, muhaceret hayatının düşündürücü tarafını ortaya koyar.

5. SONUÇ

Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı, mazmun ve nitelik bakımından bağımsızlık ruhuna esaslanır. Bunun nedeni Rus tahakkümü altında bulunan halkın haksız yere işgal edilen topraklarından çıkarılmaları ve kendilerine özgür bir hayat hakkının tanınmamasıdır. Bağımsızlık karakterine alışkın olan bir milletin vatanı dışında yaşamaya mecbur bırakılmaları, hürriyet sedalarının gür bir sesle yükselmesine neden olmuştur. Azerbaycan Muhaceret edebiyatının önemli şairlerinden olan Kerim Yayıcı da ömrü boyunca vatanından ayrı yaşamış, şiirlerinde vatan hasretine vurgu yaparak, gençliğe, bayrağa, istiklâl mücadelecilerine seslenmiştir. Vatanının Sovyet Rusya tarafından işgalini kabul etmeyen şair, faaliyetlerini edebî sahada yürütmeye çalışmıştır. Bir muhaceret şairi olarak Kerim Yayıcı'nın şiirlerinde ana kahraman hep Azerbaycan olmuştur. Hayatını Azerbaycan'ın bağımsızlığına adanmış şair, Türk milletinin birlik olması taraftarıdır. Şiirlerinde sıkça bu durumu ele almış, Türk halklarının kardeşliğini vurgulamıştır. Onun *Hacı Tağı* hikâyesinde de bu mesaj, işlenmiştir. Vatanından uzak olmanın derin acısını bir ömür yaşayan şair, ne yazık ki çok sevdiği vatanının bağımsızlığını göremeden vefat etmiş; ancak Azerbaycan ve Türkiye arasında kurduğu gönül köprüsüyle hafızalarda yer edinmiştir.

6. KERİM YAYICILI BİBLİYOGRAFYASI

Yayıcı, K. “Güzelim Gencil!” (Şiir), *Azerbaycan*, 1.04.1952, S.1, s.7.

Yayıcı, K. “Gökgöl” (Ahmet Cevat'ın Göygöl Şiirine nazire) *Azerbaycan*, 1.08.1952, S. 5, s. 8.

Yayıcı, K. “Türk'ün Büyük Matemi”, *Azerbaycan*, 1.11.1952, S. 8, s. 6.

Yayıcı, K. “Araslı Kız” *Azerbaycan*, 1.01.1953, S. 10, s.14.

“Azerbaycan İl Edebiyatı: Bayatı ve Mahnılar (Derleyenler: A.Ural, K.Yayıcı, K.Biter)” *Azerbaycan*, 01.04.1953, S.13, s.13.

Yayıcı, K. “Azerbaycan” (Şiir), *Azerbaycan*, 01.05.1953, S. 14, s. 18.

Yayıcı, K. “Mektup” (Şiir), *Azerbaycan*, 1953, S. 15, s. 16.

- Yaycı, K. “Hacı Tağı” (Hikâye), *Azerbaycan*, 1953, S. 15, s. 23.
- Yaycı, K. “Acı Hatıralar”, *Azerbaycan*, 1953, S. 16, s.10.
- Yaycı, K. “Hacı Tağı” (Hikâye), *Azerbaycan*, 1953, S. 16, s. 14.
- Yaycı, K. “Mektup”, *Azerbaycan*, 1953, S. 17, s. 16.
- Yaycı, K. “Hacı Tağı”, *Azerbaycan*, (Hikâye), 1953, S. 17, s. 23.
- Yaycı, K. “Kafkas Barı!” (Şiir), *Azerbaycan*, 1.09.1953, S. 18, s. 15.
- Yaycı, K. “Hacı Tağı” (Hikâye), *Azerbaycan*, 1.09.1953, S. 18, s. 18.
- Yaycı, K. “Hacı Tağı” (Hikâye), *Azerbaycan*, 1953, S. 20-21. s. 27.
- Yaycı, K. “Hacı Tağı” (Hikâye), *Azerbaycan*, 1954, S. 22-23, s. 47.
- Yaycı, K. “Turnalar” (Şiir-Dr. Saffet Engin’e), *Azerbaycan*, 1954, S. 22-23, s. 57.
- Yaycı, K. “Gel Sevgilim Kaçalım” (Şiir), *Azerbaycan*, 1.03.1954, S. 24, s.22.
- Yaycı, K. “Hacı Tağı” (Hikâye), *Azerbaycan*, 1.04.1954, S. 25, s. 16.
- Yaycı, K. “Azerbaycan’ın Sihir ve Güzelliğine İthaf (Şiir)”, *Azerbaycan*, 1954, S. 33, s. 18.
- Yaycı, K. “Kalmasın O Matem Gözlerinde!” (Şiir), *Azerbaycan*, 1955, S. 34-35, s. 7.
- Yaycı, K. “Hacı Tağı” (Hikâye), *Azerbaycan*, 1955, S. 34-35. s. 26.
- Yaycı, K. “Frankfurt’ta Tedavi Gören K.Yaycı’nın Mektubu ve Verilen Cevap”, *Azerbaycan*, 1955, S. 34-35, s. 36.
- Yaycı, K. “Büyük Mücahit” (M. Emin Resulzade’ye), *Azerbaycan*, 1955, S. 36, s. 11.
- Yaycı, K. “Alageyik Masalı”, (Şiir, M. Ali Resulzade’ye taziyelerimizle), *Azerbaycan*, 1955, S. 36, s. 17.
- Yaycı, K. “Batan Güneş” (Şiir), *Azerbaycan*, 1955, S. 36, s. 20.
- Yaycı, K. “Kendi Kendimizi Tanıyalım” , *Azerbaycan*, 1955, S. 37. s. 20.
- Yaycı, K. “İğdir’ın Kurtuluşu” (Şiir), *Azerbaycan*, 1955, S. 44, s. 5.
- Yaycı, K. “Muhterem Mehmet Emin Bey’in Aziz Ruhuna” (Şiir), *Azerbaycan*, 1956, S. 48, s. 11.
- Yaycı, K. “Güzel İğdir” (Şiir), *Azerbaycan*, 1956, S. 49, s. 13.
- Yaycı, K. “Bir Mücahidin Mektubu” (Melekli Köyünden Hacı Ali Ekber Ramazan), *Azerbaycan*, 1956, S. 49, s. 30.
- Yaycı, K. “Kitaplar ve Dergiler Arasında”, *Azerbaycan*, 1956, S. 54-55, s. 28.
- Yaycı, K. “Kitaplar ve Dergiler Arasında”, *Azerbaycan*, 1956, S. 56-57, s. 38.
- Yaycı, K. “Kitap ve Dergiler Arasında”, *Azerbaycan*, 1957, S. 58, s. 22.
- Yaycı, K. “Türk İllerinden Uzakta Kalan Hemşehrime”, *Azerbaycan*, 1957, S. 68, s. 5.
- Yaycı, K. “Ümit Güneşi” (Şiir), *Azerbaycan*, 1957, S.69, s. 9.
- Yaycı, K. “Büyüyen Ümitler” (Şiir), *Azerbaycan*, 1958, S. 70, s. 7.
- Yaycı, K. “Gökgöl” (Şiir), *Azerbaycan*, 1958, S. 70, s. 23.
- Yaycı, K. “Yurdum ve Bayrağım” (Şiir), *Azerbaycan*, 1958, S. 76-77, s. 12.
- Yaycı, K. “Açık Mektuplar”, *Azerbaycan*, 1959, S. 88-89, s.33.
- Yaycı, K. “Mehmet Emin Resulzade İle Mirza Bala’ya Karşı duyulan Sevgi”, *Azerbaycan*, 1959, S. 92-93, s. 35.
- Yaycı, K. “Alageyik Masalı” (Şiir), *Azerbaycan*, 1960, S. 94-95, s. 11.

- Yaycı, K. “Şehit Teğmen” (Şiir), *Azerbaycan*, 1960, S. 98-99, s. 7.
- Yaycı, K. “Anadolu Kafkas Azerbaycan’a Armağan”, *Azerbaycan*, 1961, S. 115-116-117, s. 44.
- Yaycı, K. “Mehmet Emin Bey’in Aziz Ruhuna” (Şiir), *Azerbaycan*, 1962, S. 118-119-120. s. 6.
- Yaycı, K. “Yaycı’nın Kitabı Azerbaycan” *Azerbaycan*, 1962, S. 118-119-120, s. 54.
- Yaycı, K. “Büyük Kaybımız” (Ali Aran), *Azerbaycan*, 1965, S. 157-158-159, s. 42.
- Yaycı, K. “Mektup” (Şiir), *Azerbaycan*, 1966, S. 163-166, s. 40.
- Yaycı, K. “Sayın Başbakan’a Yazılan Yazı”, *Azerbaycan*, 1966, S. 167, s. 1.
- Yaycı, K. “Gökgöl” (Şiir-Ahmet Cevat’ın Göygöl Şiirine Nazire), *Azerbaycan*, 1966, S. 167, s. 48.
- Yaycı, K. “Resulzade’nin Aziz Ruhuna”, *Azerbaycan*, 1970, S. 200, s. 27.
- Yaycı, K. “Milli Vaiz” (Şiir), *Azerbaycan*, 1971, S. 203, s. 37.
- Yaycı, K. “Gençliğe” (Şiir), *Azerbaycan*, 1973, S. 206, s. 14.
- Yaycı, K. “Hedefimiz”(Şiir), *Azerbaycan*, 1973, S. 207, s. 15.
- Yaycı, K. “Türk’ün Büyük Matemi” (Şiir), *Azerbaycan*, 1973, S. 208, s. 34.
- Yaycı, K. “Yurdum ve Bayrağım” (Şiir-Kerim Oder’e), *Azerbaycan*, 1974, S. 211, s. 6.
- Yaycı, K. “Gurbette” (Şiir-Dr. H. Ataman’a), *Azerbaycan*, 1974, S. 212, s. 15.
- Yaycı, K. “Muhterem M.Emin Beyin Azizi Ruhuna” (Şiir), *Azerbaycan*, 1975, S. 213, s. 28.
- Yaycı, K. “Kuşlar” (Şiir), *Azerbaycan*, 1975, S. 214, s. 8.
- Yaycı, K. “Mektup” (Şiir), *Azerbaycan*, 1975, S. 215, s. 46.
- Yaycı, K. “Ne Duruyoruz?” (Şiir), *Azerbaycan*, 1975, S. 215, s. 57.
- Yaycı, K. “Kafkas Gülü” (Şiir), *Azerbaycan*, 1975, S. 216, s. 14.
- Yaycı, K. “Azerbaycan Kültür Derneği Yönetim Kuruluna Mektup”, *Azerbaycan*, 1975, S. 216, s. 64.
- Yaycı, K. “İstiklal Uğrunda” (Gurbet Şehidi-Şiir), *Azerbaycan*, 1976, S. 218, s. 11.
- Yaycı, K. “Azerice” (Şiir-Ahmet Karaca’ya), *Azerbaycan*, 1976, S. 219, s. 6.
- Yaycı, K. “Kalmasın O Matem Gözlerinde” (Şiir-V. Yurtsever’e) *Azerbaycan*, 1976, S. 220, s. 12.
- Yaycı, K. “Vahap Bey’in Ölümü-Dergi ve Azerbaycan Sorunu”, *Azerbaycan*, 1976, S. 220, s. 25.
- Yaycı, K. “Kafkas’ın İsyanı”, *Azerbaycan*, 1977, S. 221, s. 33.
- Yaycı, K. “Azerbaycan’ın Sihir ve Güzelliğine İthaf” (Şiir), *Azerbaycan*, 1977, S. 222, s. 8.
- Yaycı, K. “Kafkas Barı” (Şiir), *Azerbaycan*, 1977, S. 223, s. 15.
- Yaycı, K. “Aras’a” (Şiir), 1977, *Azerbaycan*, S. 224, s. 8.
- Yaycı, K. “Kafkas Gecesi” (Şiir), *Azerbaycan*, 1978, S. 225, s. 14.
- Yaycı, K. “Azerbaycan” (Şiir), *Azerbaycan*, 1978, S. 226, s. 21.
- Yaycı, K. “Bükülmez Bileğimiz” (Şiir), *Azerbaycan*, 1978, S. 227, s. 4.
- Yaycı, K. “Âşık Kerem’e” (Şiir), *Azerbaycan*, 1978, S. 228, s. 4.
- Yaycı, K. “Batan Güneş” (Şiir), *Azerbaycan*, 1979, S. 229, s. 4.
- Yaycı, K. “Gurbette” (Şiir-Hamit Ataman’a), *Azerbaycan*, 1979, S. 230, s. 10.
- Yaycı, K. “Araslı Kız” (Şiir), *Azerbaycan*, 1979, S. 231, s. 6.
- Aküzüm, F. Kerim Yaycı Vefat Etti, *Azerbaycan*, (13.7.1979), 1979, S. 231, s. 7.

Kerim Yayılcı'nın Hal Tercümesi (13.7.1979) *Azerbaycan*, 1979, S. 231, s. 13.

Yayılcı, K. "Hazer Ağlıyor!" (Şiir), *Azerbaycan*, 1980, S. 233, s. 3.

Yayılcı, K. "Türk'ün Büyük Matemi" (Şiir), *Azerbaycan*, 1981, S. 235, s. 14.

Yayılcı, K. "Yurdum ve Bayrağım" (Şiir-Kerim Oder'e), *Azerbaycan*, 1981, S. 238, s. 10.

Yayılcı, K. "Kafkas'ın İsyanı" (Şiir), *Azerbaycan*, 1982, S. 242, s. 5.

Yayılcı, K. "Alageyik Masalı" (Şiir), *Azerbaycan*, 1984, S. 247, s. 16.

Yayılcı, K. "Batan Güneş!" (Şiir-Resulzade'nin Ölümü Üzerine), *Azerbaycan*, 1984, S. 249, s. 6.

Yayılcı, K. "Mektup" (Şiir), *Azerbaycan*, 1990, S. 272, s. 38.

Yayılcı, K. "Hürriyet Yolcuları" (Şiir), *Azerbaycan*, 2000, S. 331, s. 9.

Aras, M. "Kerim Yayılcı'nın Eserlerinde Vatan Hasreti" Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, C. 8, S. 14.

KAYNAKÇA

AKIN, Ü. (2018), "Yeni Kafkasya Dergisinde Emin Abid Üzerine Bir İnceleme", *Avrasya Sosyal Bilimler ve Ekonomi Dergisi (ASEAD)*, 5. C, S. 12, ss. 565-594.

ATTAR, A. ve ŞİMŞİR, S. (2013), *Tarihten Günümüze Türkiye'de Yaşayan Azerbaycan Türkleri*, Ankara: Berikan Yayınevi.

QURBANOV, Ş. (1997), *Yaxın və Uzaq Dünyamız*, Bakı: Azərənşr.

NEBİYEV, B. (1999), *Didərgin Şair-Almas Yıldırım'ın Yaradıcılık Yolu*, (Çev. Aljira Topalova), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

RESULZADE, M. E. (1984), *Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı*, Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları.

RESULZADE, M. E. (2018), "Nefy Olanlar", *Yeni Kafkasya* 1923-1924, 1. Yıl, (Yay. hzl. Y. Akpınar, S. Türkyılmaz, Y. Özkaya), TeasPress Neşriyat, İstanbul.

SOYSÜREN, A. H. ve YILDIZ, N. (2017), "Sovyet Karşıtlığı İle Alman Sempatisi Arasında Azerbaycan Milliyetçiliğinin Bir Temsilcisi Olarak Kurtuluş Dergisi (1934-1939)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 63, ss. 369-389.

SULTANLI, V. (2007), *Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı*, (Çev. Enver Uzun), I. Baskı, İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları.

TURAN, R. (2016), "Türkiye'de Bir Azerbaycanşinaslık Ocağı: Azerbaycan Kültür Derneği", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1182-1203.

YAKUBLU, N. (2009), *Türkiyə'nin Azərbaycanlılara Müstəqillik Mücadələsində Dəstəyi (Sovətlər Dönəmi 1920-1991. İllər)*, Bakı: Abşeron Nəşr.

YAYCILI, K. (1955), "Frankfurt'ta Tedavi Gören K. Yayılcı'nın Mektubu ve Verilen Cevap", *Azerbaycan*, S. 34-35, s. 36.

YAYCILI, K. (1962), *Anadolu, Kafkas, Azerbaycan'a Armağan*, Ankara: Doğu Matbaacılık.

YAYCILI, K. (2013), "Büyük Türk Mücahidi" *Mehmet Emin Resulzade* (hzl. Almaz eLikızı), Bakı: Elm və təhsil.

YURTSEVER, A.V. (1962), "Millî Şiirler Demeti". *Anadolu, Kafkas, Azerbaycan'a Armağan*, Ankara: Doğu Matbaacılık.